

การพัฒนาระบบบัญชีเพื่อการบริหารของวัดขนาดเล็ก

The Development of Accounting System for Management of Small Temples

ศิริรัตน์ เจนศิริศักดิ์¹, วรณนภา สุทธิประภา² และ เคียงขวัญ อักษรวงศ์³

Sirirut Jaensirisak¹, Wannapa Sutthiprapa² and Kiengkwan Ugsornwong³

Received: 22 October 2024

Revised: 04 January 2025

Accepted: 30 January 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบบัญชีที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของวัดขนาดเล็กโดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีและการควบคุมภายในจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัดขนาดเล็กที่สมัครเข้าร่วมโครงการบริหารวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อเป็นวัดต้นแบบ จำนวน 2 แห่งจากจังหวัดยโสธรและศรีสะเกษ การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และแบบไม่มีโครงสร้าง อ้างอิงตามแบบประเมินแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารวัด ของมูลนิธิธรรมาภิบาลเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล

ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดทำบัญชี พบว่า วัดต้องการระบบบัญชีในรูปแบบอย่างง่าย ดังนั้นในการออกแบบระบบการจัดทำบัญชี และการควบคุมภายในต้องคำนึงบริบทของวัด โดยประชุมหารือร่วมกับพระสงฆ์เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด และกระทบกับภารกิจหลักของวัดให้น้อยที่สุด ทั้งนี้ การจัดทำแนวปฏิบัติที่ดีทางด้านการเงิน บัญชี และการควบคุมภายในเพื่อให้วัดนำไปถือปฏิบัติ อาจไม่เหมาะสมกับวัดขนาดเล็กทั่วไปได้ทั้งหมด นอกจากนี้ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ และคณะกรรมการควรเป็นผู้กำกับดูแลการจัดทำบัญชี เพื่อให้มีข้อมูลรายรับ – รายจ่ายประจำปีส่งสำนักงานพระพุทธศาสนาและนำข้อมูลทางบัญชีไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน ควบคุม และติดตามการบริหารงานภายในวัด นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์กระบวนการจัดทำบัญชีของวัดขนาดเล็ก พบปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องดังนี้ 1) การแบ่งแยกหน้าที่การทำงานด้านบัญชีและควบคุมภายในยังไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมตามหน้าที่งาน เนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากรมีไม่เพียงพอ และความรู้ความสามารถไม่ตรงสายงาน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการบัญชี คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
โทร: 086-8689297, E-mail: sirijaen@gmail.com

² อาจารย์ สาขาการบัญชี คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
โทร: 089-7171425, E-mail: wannapa.s@ubu.ac.th

³ อาจารย์ สาขาการเงินและการลงทุน คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
โทร: 084-6063468, E-mail: kiengkwan.u@ubu.ac.th

¹ Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University

² Lecturer, Department of Accounting, Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University

³ Lecturer, Department of Finance and Investment, Ubon Ratchathani University

ด้านบัญชี 2) การจัดทำเอกสารประกอบการเบิกจ่ายยังไม่ถูกต้องตามหลักการเบิกจ่ายที่ดี และ 3) วัดยังไม่มีความพร้อมในการใช้งานเอกสารและทะเบียนคุมตามหลักการควบคุมภายในที่ดี เนื่องจากเห็นว่า การมีระบบบัญชีและการควบคุมภายในที่ดีต้องใช้เวลาและกำลังคนจำนวนมาก ไม่เหมาะสมกับบริบทของวัดในปัจจุบัน รวมทั้งกระทบภาระกิจหลักพระสงฆ์

คำสำคัญ: ระบบบัญชี, การควบคุมภายใน, วัดขนาดเล็ก

Abstract

This paper aims to develop an accounting system that is appropriate to the circumstances and needs of small temples by analyzing their problems and obstacles in the accounting process and internal control. The sample consisted of 2 small temples participating in the Buddhist Temple Management according to the Good Governance Principles Project and located in Yasothorn and Sisaket provinces. This study was qualitative research. Data was collected by using structured and unstructured in-depth questionnaires based on the assessment for good practice in temple management form developed by the Foundation for Public Policy and Good Governance.

The results of the analysis of the accounting process found that the temples' accounting system needs to be simple. Therefore, designing an accounting system and internal control requires taking into consideration the temple's context, meeting and discussing with the monks to develop the most appropriate guidelines with the least effect on their main duties. The suggested development of the financial, accounting, and internal control guidelines may not be appropriate for every small temple. In this case, accounting documents should be prepared and monitored by the abbot, priest, and temple committee, so that the record of revenues and expenses would be used for reporting to the National Office of Buddhism and internal planning, controlling, and administering purposes. Moreover, from the analysis of the accounting process of small temples, the following problems and obstacles were found: 1) segregation of duties in terms of accounting and internal control responsibilities did not take into consideration job functions appropriately due to insufficient staff and their limited accounting skills 2) disbursement documentation was not yet aligned with the good disbursement principles and 3) the temples were not ready to use proper accounting documentation and asset register based on the good internal control principles due to setting a good accounting system and internal control required a lot of time and staff, which was unsuitable for the current circumstances and affected main duties of the priest.

Keywords: Accounting System, Internal Control, Small Temple

บทนำ

ในปัจจุบันนี้ การจัดทำบัญชีมีความสำคัญอย่างยิ่ง และเข้ามามีบทบาทกับหลายกลุ่มคน นอกเหนือจากเพียงนิติบุคคลเท่านั้น เช่น นักการเมืองหรือผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานราชการ ต้องยื่นแบบแสดงรายการแสดงทรัพย์สินเพื่อให้เห็นที่มาและที่ไปของทรัพย์สินนั้น อันนำไปสู่การบริหารงานที่โปร่งใส และไม่ทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งการยื่นกู้เงินกับสถาบันการเงินจำเป็นต้องจัดทำประมาณการทางการเงินเพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติเงินกู้ เป็นต้น (อำนาจ รัตนสุวรรณ และอรรรถพล ตรีตานนท์, 2556)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดให้วัดต้องจัดทำบัญชีตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในคู่มือไวยาวัจกร ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎกระทรวงฉบับที่ 2 พ.ศ. 2511 ว่าด้วยการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นไปด้วยดี เพื่อให้การบริหารจัดการด้านการเงินของวัดเกิดความโปร่งใส เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และเพื่อให้วัดเป็นต้นแบบขององค์กรการธรรมาภิบาล (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น, 2561)

การบริหารงานวัดอย่างโปร่งใสเริ่มต้นจากการนำรายรับของวัดไปใช้อย่างเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค มีหลักฐานประกอบการเบิกจ่ายอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งรายรับของวัดที่ได้รับในแต่ละปีจะมาจากหลายแหล่งเงิน เช่น

1. รายรับจากเงินอุดหนุนที่ได้รับจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดินผ่านทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบูรณะซ่อมแซมวัด เพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม และเพื่อการเผยแผ่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนา เงินในส่วนนี้จะจัดสรรให้กับวัดต่าง ๆ ตามคำขอของวัดที่ผ่านการพิจารณาแล้ว ซึ่งจะต้อง

เบิกจ่ายตามระเบียบของทางราชการ และวัดจะต้องรายงานการใช้จ่ายเงินดังกล่าวให้กับทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ (สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561)

2. รายรับจากเงินบริจาค ซึ่งมีหลายช่องทางในการรับบริจาค เช่น การรับบริจาคเป็นตัวเงินผ่านตู้รับบริจาคภายในวัด เงินโอนผ่านคิวอาร์โค้ด (QR Code) และการรับบริจาคผ่านระบบ e-donation รวมทั้งการเปิดรับบริจาคเป็นการเฉพาะกิจ เช่น เปิดรับเพื่อก่อสร้างเตาเผาศพ หรือเพื่อสร้างโบสถ์ เป็นต้น จากข่าวที่ปรากฏให้เห็นเป็นการทั่วไปเกี่ยวกับการทุจริตภายในวัด เช่น การนำรายรับของวัดไปใช้ในเรื่องส่วนตัวของเจ้าอาวาส คณะกรรมการบริหารวัด หรือไวยาวัจกร หรือการออกใบอนโมทนาบัตรโดยไม่ได้รับเงินบริจาคจริงเพื่อประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของบุคคลที่ใกล้ชิดกับบุคคลข้างต้น (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2560) ทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาต้องการให้มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของวัดต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎกระทรวงตั้งที่กล่าวไว้ข้างต้น นอกจากนี้ เนื่องจากวัดต้องบริหารเงินซึ่งส่วนใหญ่ได้รับมาจากการบริจาคของประชาชน หากวัดสามารถเปิดเผยข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้องและโปร่งใสได้ ย่อมสร้างความน่าเชื่อถือและศรัทธาจากประชาชนได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่วัดแตกต่างจากนิติบุคคลทั่วไปก็คือ วัดไม่ได้อยู่ภายใต้ข้อบังคับในการจัดทำบัญชีตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 และไม่จำเป็นต้องมีผู้ตรวจสอบบัญชีภายนอกมาตรวจสอบความถูกต้องของรายงานทางการเงิน ดังนั้น การบริหารงานของวัดในด้านการเงินและบัญชีจึงถือเป็นเรื่องที่มีความเสี่ยงต่อการทุจริตสำหรับเจ้าอาวาส พระสงฆ์ภายในวัด คณะกรรมการวัด และไวยาวัจกรที่รับผิดชอบในการรับจ่ายเงิน เก็บ

รักษาเงินสด และเงินฝากธนาคาร เพราะการขาดระบบบัญชีและระบบการควบคุมภายในที่ดีย่อมมีโอกาสที่จะเกิดข้อผิดพลาดและการรั่วไหลของเงินและทรัพย์สินได้ ดังนั้น การวางระบบการรับ การจ่าย การเก็บรักษา หรือการฝากเงินในธนาคาร การถอนเงิน การทำบัญชี และการตรวจสอบบัญชี จะช่วยป้องกันความผิดพลาดและการรั่วไหลของเงินและทรัพย์สินของวัด สามารถป้องกันข้อครหาเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจของผู้บริหารวัด และผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องในเรื่องการเงินทุกระดับ (ณดา จันทร์สม, 2561)

อ้างถึงหนังสือที่ สผ (สปช) 0014/2510 ลงวันที่ 8 เมษายน 2558 เรื่อง ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปตามมาตรา 31 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หนึ่งในสี่ประเด็นของการปฏิรูปคือเรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากทรัพย์สินของวัดมีจำนวนมากแต่ยังขาดการบริหารจัดการที่โปร่งใสและไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ดี อาจส่งผลให้มีบุคคลเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของวัดได้ จึงได้มีข้อเสนอแนะให้วัดจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัด ทั้งรายรับ รายจ่าย ให้มีมาตรฐานบัญชีที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ดังนั้น สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนา (2558) จึงมีการเผยแพร่มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2558 มติที่ 407/2558 เรื่อง การจัดทำรายงานการเงินของวัด (บัญชีรายรับ - รายจ่าย) และจำนวนวัดที่มีฐานข้อมูลศาสนสมบัติ โดยกำหนดให้วัดดำเนินการตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 6 ซึ่งกำหนดไว้ว่าให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ตรวจดูแลควบคุมให้เป็นไปโดยถูกต้องและเรียบร้อย

นอกจากนี้ คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25 (2564) ได้เล็งเห็นถึงปัญหาในการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัดให้มีมาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง จึงได้เสนอให้มีการจัดทำหนังสือ “คู่มือการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัด” เพื่อถวายให้เจ้าอาวาสทุกวัดทั่วประเทศใช้เป็นแนวทางเดียวกันในการจัดทำบัญชีของวัด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและวัดไม่ให้ถูกข้อครหาและข้อกล่าวหาเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการวัด โดยเฉพาะด้านการเงิน ทรัพย์สิน และผลประโยชน์ของวัด และกำหนดกรอบระยะเวลาบัญชีของวัดคือ 1 มกราคม – 31 ธันวาคม ของทุกปี รวมทั้งได้อธิบายหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อป้องกันปัญหาในการดำเนินงานที่อาจขัดกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ซึ่งถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับพระสงฆ์อย่างมาก

รวมทั้ง สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของไวยาวัจกร การจัดทำทะเบียนทรัพย์สิน การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของวัด และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้วัดต่าง ๆ ในประเทศไทยได้ถือปฏิบัติในปัจจุบัน (สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีข้อบังคับ ข้อเสนอแนะ และมติมหาเถรสมาคมข้างต้นแล้ว จากงานวิจัยหลายเรื่องยังคงพบปัญหาในการจัดทำบัญชีของวัดจำนวนมากในประเทศไทย เช่น หน่วยงานภาครัฐไม่ตรวจสอบการบริหารงบประมาณที่จัดสรรให้กับวัดอย่างจริงจัง และการไม่

จัดทำบัญชีเพื่อแสดงรายรับและรายจ่ายของวัดให้ชัดเจน (ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวัด, 2552) วัดส่วนใหญ่ไม่ได้จัดทำอย่างเป็นประจำ และไม่ปรากฏว่าวัดได้จัดให้มีผู้ตรวจสอบบัญชีภายนอก (ณดา จันทร์สม, 2561) วัดจัดทำบัญชีตามรูปแบบของวัดเอง โดยไม่ได้อิงตามรูปแบบของคู่มือไวยาวัจกร ไม่มีการแบ่งแยกหน้าที่กันระหว่างผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินกับผู้จัดทำบัญชี เนื่องจากบุคลากรมีไม่เพียงพอ และขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านบัญชี นอกจากนี้บางวัดยังแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิด เช่น เครือญาติมาทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งขาดความรู้ความสามารถและอาจนำไปสู่ปัญหาความไม่โปร่งใส และการทุจริตทางการเงิน (พีรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ, 2554) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญลักษณ์ ลีลาตระกูล (2556) ซึ่งพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีของวัดคือการขาดผู้ที่มีความรู้ความชำนาญ ทำให้ไม่เข้าใจวิธีปฏิบัติงานด้านการบัญชี ส่งผลให้บันทึกบัญชีไม่ถูกต้อง ไม่ครบถ้วนรวมทั้งขาดความรู้ในการพิจารณาว่าเอกสารการเบิกจ่ายใดที่ถูกต้องตามหลักการบัญชีที่ดี ซึ่งงานวิจัยข้างต้นเป็นการศึกษากับวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการทำงานด้านบัญชี วิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริง และเสนอรูปแบบการจัดทำบัญชีที่เหมาะสมกับบริบทของวัด ทั้งนี้ เพื่อรองรับกฎระเบียบและข้อบังคับของวัดที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ เอกพล บันลือ (2560) ที่มีความเห็นว่าวัดควรจะเป็นตัวอย่างขององค์กรที่โปร่งใสให้กับสังคม ดังนั้น ก่อนที่ศรัทธาของประชาชนจะหมดไป ทุกวัดจึงควรเปิดเผยบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำปีแก่สาธารณชนเพื่อความโปร่งใส

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดทำบัญชีของวัดขนาดเล็ก ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง
- 2) เพื่อพัฒนาระบบบัญชีให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของวัดขนาดเล็ก เพื่อให้วัดสามารถนำระบบดังกล่าวไปจัดทำบัญชีได้ตามมาตรฐานที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดไว้

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่มีหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี คณะกรรมการวัด และไวยาวัจกร โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเชิงลึกแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง อ้างอิงตามแบบประเมินแนวปฏิบัติที่ดี 9 ข้อ ในการบริหารวัดของมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือวัดให้มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลที่ดี ได้แก่

แนวปฏิบัติที่ 1 วัดควรบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการ

แนวปฏิบัติที่ 2 วัดควรกำหนดคุณสมบัติและวาระการดำรงตำแหน่งของฆราวาสที่เข้ามาทำหน้าที่กรรมการและไวยาวัจกร กรรมการ ซึ่งต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอชื่อ และประเมินผลการทำงานที่ดังกล่าว

แนวปฏิบัติที่ 3 เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ไวยาวัจกร และฆราวาสที่ดำรงตำแหน่งกรรมการวัด ควรมีการพัฒนาและเพิ่มพูนความรู้ในการเรื่องการบริหาร พระธรรมวินัย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ ธรรมาภิบาล

แนวปฏิบัติที่ 4 วัดควรกำหนดนโยบายและระเบียบที่สำคัญเป็ยลายลักษณ์อักษร

แนวปฏิบัติที่ 5 วัดควรมีระบบการเงิน ระบบบัญชี ระบบการควบคุมภายใน ระบบบริหาร ศาสนสมบัติ ระบบการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมและเป็นมาตรฐานที่ดี

แนวปฏิบัติที่ 6 วัดควรแต่งตั้งผู้ตรวจสอบภายในที่มีความเป็นอิสระในการตรวจสอบการ ปฏิบัติตามระบบการควบคุมภายในของวัด และ รายงานผลการตรวจสอบตรงต่อเจ้าอาวาส รวมทั้ง แต่งตั้งผู้ตรวจสอบบัญชีจากภายนอกเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำบัญชีของวัดเพื่อให้รายงานทางการเงินของวัดถูกต้องสมบูรณ์ตาม มาตรฐาน

แนวปฏิบัติที่ 7 วัดควรจัดทำรายงานทางการเงินและรายงานต่าง ๆ ตามระเบียบและมาตรฐาน ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดไว้

แนวปฏิบัติที่ 8 วัดควรมีระบบการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นกิจลักษณะทั้งข้อมูลทางการเงิน และไม่ใช่อะไรทางการเงิน

แนวปฏิบัติที่ 9 คณะกรรมการบริหารวัด ควรยึดแนวปฏิบัติที่ดีในการทำหน้าที่ตามหลัก ธรรมาภิบาล เช่น งบการเงินที่ผ่านการตรวจสอบ จากผู้สอบบัญชีภายนอก นโยบาย ระเบียบ และ คำสั่งเจ้าอาวาส รวมทั้งมีระบบการตอบคำถาม และสร้างความเข้าใจกรณีที่มีคำถามเกี่ยวกับ ข้อมูลที่ได้เปิดเผยไป (มูลนิธิธนาโยบายสาธารณะ เพื่อสังคมและธรรมาภิบาล, 2565)

ทั้งนี้ เนื้องานวิจัยนี้ได้เฉพาะแนวปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชี และการควบคุม ภายในเท่านั้น และปัญหาหรืออุปสรรคในการ ดำเนินการตามแนวปฏิบัติดังกล่าว นอกจากนี้ ใน การตั้งคำถามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น จะพิจารณา แนวทางการดำเนินการตามคู่มือไวยวจักร ประกอบด้วย

กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้คือวัดขนาดเล็กในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ที่สมัครเข้าร่วมโครงการบริหารวัดในพระพุทธ

ศาสนาตามหลักธรรมาภิบาลกับมูลนิธิธนาโยบาย สาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นวัด ขนาดเล็กจำนวน 2 แห่งจากจังหวัดยโสธรและ ศรีสะเกษ ที่มีพระสงฆ์จำวัดไม่เกิน 7 รูป แม้ว่า จะไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนในการกำหนดขนาด ของวัดขนาดเล็ก แต่อ้างอิงจากกฎกระทรวงที่ เกี่ยวข้องกับการตั้งวัด พ.ศ. 2559 ซึ่งกำหนดว่า ในการขอจัดตั้งวัดจะต้องมีพระภิกษุที่อยู่ประจำไม่ น้อยกว่า 1 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2559) และงานวิจัยของ เขียวชัย เสาสามา และ ปวีณา กองจันทร์ (2563) ซึ่งได้ให้นิยามของวัด ขนาดเล็กกว่ามีพระสงฆ์จำวัดไม่เกิน 7 รูป

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล มี ดังนี้

ศึกษาแนวปฏิบัติในการจัดทำบัญชี การ รายงานข้อมูล และการควบคุมภายในที่เกี่ยวข้อง ในปัจจุบันตามมาตรฐานที่กำหนดโดยสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ศึกษาและสำรวจความต้องการในการจัด ทำข้อมูลทางการเงิน ระบบบัญชี และการควบคุม ภายใน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ในด้านดังกล่าวในปัจจุบันของวัด โดยจัดประชุม ร่วมกันกับเจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่ได้รับมอบหมาย ให้ทำหน้าที่บันทึกข้อมูลทางการเงิน/ดูแลรักษา ทรัพย์สินภายในวัด ไวยวจักร คณะกรรมการ บริหารวัด และคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ไม่น้อยกว่า 10 คน

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและสัมภาษณ์ เชิงลึกได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับการตรวจสอบ เอกสารทางการเงิน และบัญชีของวัดในอดีตและ ปัจจุบัน เพื่ออธิบายและวิเคราะห์กระบวนการจัด ทำบัญชี การควบคุมภายใน รวมถึงปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินการดังกล่าว

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะมาพัฒนาต้นแบบระบบบัญชีให้เหมาะสมกับ

บริบทและความต้องการของวัดขนาดเล็ก

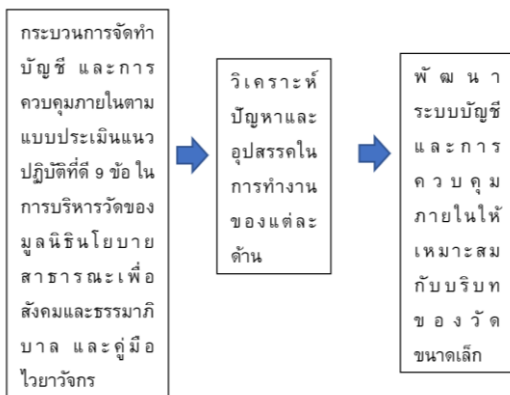
ให้วัดที่สมัครเข้าร่วมโครงการบริหารวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมาภิบาลกับมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นวัดขนาดเล็กได้ทดลองใช้ต้นแบบระบบบัญชีได้แก่ วัดในภาคอีสาน 3 แห่ง ซึ่งเป็นวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 2 แห่ง และวัดอื่นอีก 1 แห่ง และวัดในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ภาคละ 1 แห่ง โดยให้แต่ละวัดใช้ข้อมูลทางการเงินของปี พ.ศ. 2566 บันทึกลงในต้นแบบระบบบัญชี

รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลังจากการทดลองใช้ต้นแบบระบบบัญชีที่พัฒนาแล้วผ่านการจัดประชุมร่วมกัน

ปรับปรุงและพัฒนาระบบบัญชีใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นกับบริบทของแต่ละวัด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการตามกรอบแนวคิดดังแสดงในภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

1. ภารกิจหลักของวัด

วัดมีสถานะเป็นนิติบุคคล ซึ่งดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระพุทธศาสนามีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ พ.ศ. 2561 (สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) นอกจากงานในพระพุทธศาสนาแล้ว วัดยังคงมีบทบาทค่อนข้างมากในการพัฒนาชุมชน และเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะวัดขนาดเล็กที่มีพระสงฆ์จำวัดไม่มากนัก หากวัดมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน วัดนั้นย่อมได้รับความร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี ตัวอย่างภารกิจที่วัดทำให้กับคนในชุมชน เช่น การให้ทุนการศึกษา ช่วยเหลือคำปรึกษาพยาบาล ให้บริการใช้เตาเผาศพฟรี อบรมสั่งสอนเรื่องธรรมะ อนุญาตให้ใช้สถานที่ภายในวัดเป็นสถานที่รองรับผู้กระทำความผิดในการอบรมขัดเกลาจิตใจ รวมทั้งเข้าเยี่ยมให้กำลังใจผู้ป่วยในวาระสุดท้ายของชีวิต เป็นต้น ซึ่งภารกิจที่กล่าวถึงนี้ถือเป็นภารกิจหลักที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญมากรองลงมาจากการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้น การจัดทำบัญชี การจัดทำรายงานทางการเงิน และการวางระบบการควบคุมภายในด้านบัญชีจึงถือเป็นเรื่องรองลงมา

2. กระบวนการทำงาน

1) กระบวนการจัดทำบัญชี

การทำบัญชีของวัดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คณะกรรมการและเจ้าอาวาส รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงฐานะการเงินของวัดว่ามีเงินสดและเงินฝากธนาคารคงเหลืออยู่เท่าไร ได้รับเงินมาจากแหล่งใดบ้าง และได้ใช้จ่ายไปในการกิจกรรมใดบ้าง รวมทั้งมีเงินคงเหลือในแต่ละเดือนเท่าไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการบริหาร จัดการวัด นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการจัดทำบัญชียังนำมา

ใช้ในการจัดทำรายงานการเงินประจำปี เพื่อนำเสนอต่อสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม วัดขนาดเล็กจะจัดทำบัญชีอย่างง่ายในรูปแบบรายงานรายรับ - รายจ่าย และรายงานออกมาเป็นรายปีเพื่อนำเสนอต่อสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพียงปีละ 1 ครั้งเป็นหลัก ดังแสดงในตารางที่ 1 ทั้งนี้ วัดยังไม่สามารถจัดทำข้อมูลทางการเงินและบัญชีได้อย่างเป็นปัจจุบันมากนัก โดยมอบหมายให้เจ้าอาวาส และพระสงฆ์เป็นผู้จัดทำ ไม่ใช่หน้าที่ของไววยาจักรหรือคณะกรรมการวัดเหมือนวัดขนาดกลางหรือวัดขนาดใหญ่ที่มีบุคลากรอย่างเพียงพอ วัดมีการบันทึกรายการจ่ายเงินทุกประเภทเป็นรายการค่าใช้จ่ายทั้งหมด โดยไม่ได้แยกรายการ

ซื้อครุภัณฑ์ไว้ในหมวดที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการบัญชีที่ถูกต้องในการคำนวณค่าเสื่อมราคา

นอกจากนี้ เนื่องจากวัดและบริบทของแต่ละวัดในประเทศไทยนั้นมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ในข้อกำหนดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรเพิ่มหลักเกณฑ์คุณสมบัติของผู้ทำบัญชีวัด รวมถึงแนวทางการเลือกบุคลากรที่เหมาะสมในการจัดทำบัญชีให้เหมาะสมตามขนาดและบริบทของแต่ละวัด เพื่อให้วัดแต่ละแห่งสามารถรายงานรายรับ-รายจ่ายประจำปี รวมถึงการจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัดได้ โดยมีให้กระทบกับภารกิจหลักของพระสงฆ์

ตารางที่ 1 รูปแบบบัญชีอย่างง่ายของวัดขนาดเล็ก (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนา, 2564)

บัญชีรายรับ – รายจ่าย
วัด.....
ประจำปี.....

วันเดือนปี	เลขที่ใบเสร็จ	รายการรับ	จำนวนเงิน	วันเดือนปี	เลขที่ใบเสร็จ	รายการจ่าย	จำนวนเงิน
รวมรายรับ			xx	รวมรายจ่าย			xx

2) กระบวนการควบคุมภายในด้านการรับเงิน

กระบวนการรับเงินของวัดขนาดเล็กมักจะไม่มีปัญหา เนื่องจากมีจำนวนเงินรับบริจาคไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม วัดขนาดเล็กมีระบบการควบคุม

ภายในเกี่ยวกับการรับเงินดังนี้

(1) การรับบริจาคเงินที่เป็นเงินสด และผู้บริจาคร้องขอหลักฐานการบริจาคทางวัดจะออกหลักฐานการรับบริจาคเงินให้กับผู้บริจาค ได้แก่ ใบอนุโมทนาบัตร

(2) การรับบริจาคผ่านระบบ e-donation ทางวัดจะออกหลักฐานใบอนุโมทนาบัตรผ่านทางระบบ e-donation ให้กับผู้บริจาคได้ทันที

ด้านการจ่ายเงิน

วัดขนาดเล็ก มีการใช้จ่ายเงินตามความเหมาะสมกับงบประมาณที่มีอยู่ และคำนึงถึงความจำเป็นและใช้หลักประหยัด เนื่องจากมีงบประมาณอยู่อย่างจำกัด แต่จากการศึกษาวิจัยพบปัญหาในกระบวนการจ่ายเงินของวัดขนาดเล็กดังนี้

(1) ขาดเอกสารประกอบการจ่ายเงินที่สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการที่ดี ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีผู้รับเงิน และใช้จ่ายไปเพื่อกิจการของวัดอย่างแท้จริง เช่น การใช้หลักฐานการเบิกจ่ายที่ไม่ระบุชื่อผู้รับเงิน ไม่ระบุรายละเอียดว่าจ่ายไปเป็นค่าอะไร ไม่มีวันที่จ่ายเงินและบ่อยครั้งที่หลักฐานการเบิกจ่ายสูญหายหรือเสียหาย เป็นต้น

(2) ไม่มีการกำหนดอำนาจการอนุมัติและวงเงินการเบิกจ่ายอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและตามลำดับชั้น ดังนั้น ควรกำหนดให้คณะกรรมการวัดและเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการใช้จ่ายเงินและอนุมัติการจ่ายเงินของวัด ตามลำดับชั้น และภายในวงเงินที่กำหนดไว้เพื่อให้เกิดความถูกต้อง ประหยัด และโปร่งใส

ด้านการดูแลรักษาทรัพย์สิน

การบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด ควรมีการกำหนดผู้ดูแลและรักษาทรัพย์สิน เพื่อให้การดำเนินการบริหารจัดการวัดมีความโปร่งใสและถูกต้องตามหลักการทางศาสนาหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยผู้รับผิดชอบดูแลทรัพย์สิน ได้แก่ เจ้าอาวาสและไวยาวัจกรทรัพย์สินทั้งหมดของวัดประกอบด้วยที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งของมีค่า ดังนั้น ควรมีการบันทึกในทะเบียนทรัพย์สินของวัด บางวัดไม่มีการจัดทำ

ทะเบียนคัมภีร์ทรัพย์สิน หรือบางวัดอาจมีการจัดทำทะเบียนคัมภีร์ทรัพย์สิน แต่ไม่ครอบคลุมกับทรัพย์สินทุกรายการและไม่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งยังไม่สามารถใช้ทะเบียนคัมภีร์ดังกล่าวเพื่อการควบคุมภายในที่ดีได้ เช่น การบันทึกไม่ครบถ้วน ขาดเลขที่ทรัพย์สิน และขาดการตรวจนับประจำปี เป็นต้น การรับคืนทรัพย์สินจากการยืมจะอาศัยความเชื่อใจโดยไม่ตรวจนับหรือตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน ดังนั้น การควบคุมและบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งวัดควรมีระบบการจัดเก็บและดูแลทรัพย์สินที่ดี เพื่อป้องกันการทุจริตและการใช้ทรัพย์สินไม่ถูกต้อง

3) กระบวนการตรวจสอบบัญชี

วัดขนาดเล็กยังไม่มีการบวนการตรวจสอบบัญชีทั้งจากบุคคลภายในเอง และจากหน่วยงานภายนอก การตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำบัญชีส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส นอกจากนี้ รายงานรายรับ - รายจ่ายที่วัดนำเสนอให้กับสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติในแต่ละปีนั้น วัดยังไม่เคยถูกเรียกตรวจสอบ ให้ส่งหลักฐานเพิ่ม หรือสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแต่อย่างใด

4) ระบบการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นกิจลักษณะทั้งข้อมูลการเงินและไม่ใช้การเงินยังไม่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ข้อมูลรายงานรายรับ - รายจ่ายที่วัดนำเสนอให้กับสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติในแต่ละปีแล้ว วัดยังไม่มีการจัดทำรายงานทางการเงินในรูปแบบอื่น เช่น งบฐานะการเงิน และงบรายรับรายจ่ายอื่น ซึ่งการเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน และข้อมูลที่ไม่ใช่ข้อมูลทางการเงิน เช่น ข้อบังคับ ระเบียบ หรือประกาศต่าง ๆ จะทำในวงแคบ ๆ ภายในที่ประชุมของวัดเท่านั้น ยังไม่มีการเปิดเผยไปยังบุคคลภายนอก

3. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีและการควบคุมภายใน

จากการศึกษาวิจัยทำให้พบปัญหา

และอุปสรรคในการจัดทำบัญชี และการวางระบบการควบคุมภายในของวัดขนาดเล็กจำนวนมาก ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงดำเนินการร่วมกับเจ้าอาวาส พระสงฆ์ และคณะกรรมการวัด ดังนี้

1. จัดประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดผู้ที่มีอำนาจหน้าที่เบิกถอนเงินฝาก รับผิดชอบในการใช้จ่ายเงินและอนุมัติการจ่ายเงินของวัด ตามลำดับขั้น และภายในวงเงินที่กำหนดไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความถูกต้องในการเบิกจ่าย ประหยัด และเกิดความโปร่งใส

2. กำหนดรูปแบบเอกสารหลักฐานประกอบการเบิกจ่ายที่ถูกต้องให้วัดนำไปถือปฏิบัติ เช่น ใบกำกับภาษี ใบเสร็จรับเงิน บิลเงินสด ใบสำคัญรับเงิน และใบรับรองแทนใบเสร็จรับเงิน ที่สมบูรณ์ครบถ้วนถูกต้อง และเป็นการจ่ายตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมของวัด เท่านั้น

3. จัดทำระเบียบการเบิกจ่ายโดยใช้แบบฟอร์มที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงหลักความจำเป็น เหมาะสม ประหยัด และเพื่อประโยชน์ของทางวัด

4. หากวัดมีความพร้อมด้านบุคลากรมากขึ้นในอนาคต อาจปรับเปลี่ยนรูปแบบการบันทึกรายการซื้อครุภัณฑ์จากหมวดค่าใช้จ่ายไว้เป็นหมวดสินทรัพย์ประเภทที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ และรับรู้ค่าใช้จ่ายในบัญชีค่าเสื่อมราคาต่อไป ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้กระทบกับภารกิจหลักของพระสงฆ์มากจนเกินไป วัดสามารถให้นิยามของ “ครุภัณฑ์” ไว้ว่าหมายถึงการจ่ายค่าใช้จ่าย เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของที่มีความคงทนถาวร และกำหนดจำนวนเงินตามหลักนัยยะสำคัญ เช่น มีราคาต่อหน่วย หรือต่อชุดเกินกว่า 10,000 บาท จึงจะถือว่าเป็นรายการ “ครุภัณฑ์” หากรายการใดแม้จะมีอายุการใช้งานเกิน 1 ปีที่ถือว่าเป็นรายการคงทนก็ตาม แต่ถ้ามีมูลค่าไม่เกิน 10,000 บาท ก็ยังคงถือเป็นรายการ “ค่าใช้จ่าย” เหมือนเดิมก็ได้

5. เพื่อวัตถุประสงค์ในการบันทึกข้อมูลทรัพย์สินภายในวัด และให้มีร่องรอยในการค้นหาข้อมูลในอนาคต เกี่ยวกับการรับบริจาคหรือให้บริจาคทรัพย์สิน รวมทั้งการยึดคืนทรัพย์สินภายในวัด ดังนั้น จึงกำหนดระเบียบการยึดคืนสิ่งของภายในวัดจัดทำทะเบียนคุมทรัพย์สิน โดยกำหนดให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินเป็นประจำทุกสิ้นเดือน บันทึกรายการเบิกจ่ายทรัพย์สิน และจัดทำทะเบียนคุมให้เป็นปัจจุบันอย่างซ้ำภายในสัปดาห์แรกของเดือนถัดไป

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบระบบโปรแกรมสำเร็จรูปอย่างง่ายเพื่อการจัดทำบัญชีของวัดให้เหมาะสมกับบริบทของวัด รวมทั้งได้ให้วัดกลุ่มตัวอย่างได้ทดลองใช้งานจริงในการจัดทำรายงานทางการเงินสำหรับ 1 รอบระยะเวลาบัญชีแล้ว ทำให้ได้ระบบโปรแกรมสำเร็จรูปอย่างง่ายออกมาที่เหมาะสมกับบริบทของวัดขนาดเล็ก และจัดทำเป็นคู่มือการใช้งานให้กับวัด ซึ่งโปรแกรมบัญชีอย่างง่ายสำหรับวัดขนาดเล็กนี้ สามารถบันทึกข้อมูลครั้งเดียว และโปรแกรมจะจัดทำรายงานทางการเงินให้อย่างครบถ้วน และวัดสามารถนำข้อมูลนี้ไปนำเสนอให้กับสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติตอนสิ้นปีได้ โดยไม่เพิ่มภาระงานและเวลาในการจัดทำมากนัก โดยมีรูปแบบดังตัวอย่างในภาพประกอบที่ 2 – 8 ซึ่งระบบบัญชีที่พัฒนานี้ได้อ้างอิงการบันทึกบัญชีตามขั้นตอนของวงจรบัญชี (Accounting Cycle) ได้แก่ การวิเคราะห์รายการค้าออกเป็นรายรับ รายจ่าย และการซื้อทรัพย์สิน การบันทึกรายการค้าลงในระบบบัญชีที่พัฒนาแล้ว ซึ่งระบบบัญชีจะผ่านรายการไปยังบัญชีแยกประเภท และออกงบการเงินให้โดยอัตโนมัติ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีและการควบคุมภายในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความไม่พร้อมหรือไม่เพียงพอของบุคลากร และความไม่เข้าใจหรือไม่เห็นความสำคัญของกระบวนการทำงาน ซึ่งจากการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องพบว่า เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ส่วนใหญ่มักจะให้ความสำคัญกับภารกิจหลักในการศึกษาและเผยแผ่พระปริยัติธรรม รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งหากเป็นวัดขนาดเล็กที่มีพระสงฆ์จำวัดไม่เกิน 7 รูป (เชียรชัย เสาสามา และปวีณา กองจันทร์, 2563) อาจทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความไม่เพียงพอของบุคลากร ในการจัดสรรให้พระสงฆ์ปฏิบัติภารกิจทั้งในภารกิจหลัก และต้องรับผิดชอบในการบริหารจัดการวัด จัดทำบัญชี และดูแลรักษาทรัพย์สินด้วย เช่น วัดขนาดเล็กแห่งหนึ่งในจังหวัดยโสธรที่มีพระสงฆ์จำวัดเพียง 1 รูป ซึ่งมีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสที่รับหน้าที่ทุกอย่างภายในวัด ดังนั้น การจะทำให้เกิดระบบการควบคุมภายในที่ดีในเรื่องการตรวจสอบ หรือสอบทานการทำงานซึ่งกันและกันอาจไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม หรือแม้แต่วัดอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีพระจำวัดทั้งสิ้น 5 รูป แต่ก็ยังไม่สามารถแบ่งแยกหน้าที่การทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน เนื่องจากความไม่พร้อมของพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหาร การบัญชี การเงิน และการควบคุมภายใน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพีรณัฐ ชาติพิทย์ และกรรณิการ์ จะกอ (2554) และ ธัญลักษณ์ ลีลาตระกูล (2556)

นอกจากนี้ จากการสอบถามพบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาของจังหวัด ยังไม่เคยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว อีกทั้ง ข้อกำหนดของสำนักงานพระพุทธ

ศาสนาแห่งชาติที่ต้องให้วัดทุกแห่งนำส่งรายงานทางการเงินเป็นประจำเพียงปีละ 1 ครั้ง แต่ที่ผ่านมามีไม่เคยถูกสอบถาม หรือตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำรายงานทางการเงินดังกล่าว ดังนั้นจึงส่งผลให้เจ้าอาวาสและผู้ที่เกี่ยวข้องอาจจะขาดความตระหนักถึงความสำคัญในการจัดทำรายงานทางการเงิน ไม่สามารถจัดทำบัญชี และการเงินได้อย่างถูกต้องตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน รวมทั้งไม่สามารถจัดให้มีระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติในอนาคต

1) สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2560) ได้กำหนดแนวทางการจัดทำบัญชีตามระบบบัญชีมาตรฐานสำหรับวัด (สำหรับวัดนาร่อง) เพื่อวัตถุประสงค์ในการเป็นเครื่องมือและแนวทางในการปฏิบัติงาน ให้การรับและจ่ายเงินของวัดเกิดความรัดกุม ถูกต้อง ครบถ้วน ทันเวลา และมีการควบคุมภายในที่มีประสิทธิผล ทั้งนี้ ได้กำหนดเกณฑ์ในการบันทึกบัญชีโดยใช้เกณฑ์เงินสด คือการบันทึกรายรับเมื่อได้รับเงินสดหรือฝากธนาคารแล้ว และบันทึกรายจ่ายเมื่อได้ชำระเงินสดหรือเช็คให้กับผู้ที่มีสิทธิรับเงินเรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวไม่ได้แบ่งระดับการจัดทำบัญชีตามขนาดของวัด ดังนั้น การนำระบบการบันทึกบัญชีของวัดไปใช้งานจริง จำเป็นต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบทภายในวัด เพื่อให้วัดแต่ละแห่งสามารถนำไปใช้งานจริงให้มากที่สุดและกระทบกับภารกิจหลักของพระสงฆ์ให้น้อยที่สุด

2) ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้แก่

(1) แม้ว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาจะมีหนังสือแจ้งเวียนให้ทุกวัดจัดทำบัญชีตาม

รูปแบบที่กำหนดไว้ในคู่มือไวยวัจกรแล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการเงิน บัญชี และการควบคุมภายใน ดังนั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาควรจัดอบรมให้ความรู้กับบุคลากร ซึ่งอาจเป็นพระสงฆ์หรือบุคคลอื่นที่เจ้าอาวาสมอบหมาย เช่น ไวยวัจกรหรือกรรมการวัด ให้สามารถจัดทำบัญชี รวมทั้งสามารถวางระบบการควบคุมภายในของวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ควรกำหนดให้มีการตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำบัญชีที่แต่ละวัดนำเสนอให้เป็นประจำทุกปีอย่างเข้มงวด และหากพบว่าไม่ถูกต้องสำนักงานพระพุทธศาสนาควรมีมาตรการอื่นเพื่อกำกับและติดตามให้แก้ไขอย่างเร่งด่วน

(3) ควรจัดทำรูปแบบระบบบัญชีและระบบการควบคุมภายในเพื่อให้วัดในประเทศไทยนำไปถือปฏิบัติ โดยอาจแบ่งเป็นสำหรับวัดขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก เพื่อให้แต่ละวัดมีกระบวนการทำงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และหากเกิดปัญหาในการจัดทำ แต่ละวัดสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้

(4) ควรกำหนดให้วัดเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน บัญชีรายรับรายจ่าย และบัญชีทรัพย์สินให้กับบุคคลภายนอกได้รับทราบเป็นประจำทุกปี เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับทราบข้อมูลประกอบการตัดสินใจบริจาคเงินหรือให้ความช่วยเหลือแก่วัดต่อไปในอนาคต

(5) ควรกำหนดให้มีระบบการตรวจสอบบัญชีโดยบุคคลภายนอก เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทางการเงินและบัญชี รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการดังกล่าวได้ การดำเนินการดังกล่าวช่วยให้เกิดระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถลดปัญหาการทุจริตภายในวัดลงได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ระบบโปรแกรมสำเร็จรูปทางการบัญชีอย่างง่ายที่คณะผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอแนะให้กับวัดกลุ่มตัวอย่าง ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2 – 8 จัดทำขึ้นตามบริบทของวัดขนาดเล็ก ได้ทดลองให้วัดใช้งานแล้วสำหรับ 1 รอบระยะเวลาบัญชี ดังนั้นวัดขนาดเล็กนอกเหนือจากกลุ่มตัวอย่างอาจนำไปปรับใช้ในการกระบวนการทำงานของวัดได้ หรือหากวัดขนาดกลางและขนาดใหญ่ประสงค์จะนำไปใช้งาน อาจต้องนำไปปรับปรุงเพิ่มข้อมูลในผังบัญชีให้เหมาะสมกับบริบทของวัดในแต่ละขนาดต่อไป อย่างไรก็ตาม ระบบโปรแกรมสำเร็จรูปนี้ไม่ได้จัดทำขึ้นตามรูปแบบของมาตรฐานรายงานทางการเงินที่ถูกต้องทั้งหมด เนื่องจากเป็นความสะดวกของวัดที่ต้องการกำหนดชื่อผังบัญชีให้ง่าย และสามารถสื่อได้อย่างชัดเจน เช่น บัญชีเงินฝากธนาคาร จะใช้ชื่อบัญชีตามชื่อกองทุนที่เปิดบัญชี หรือการไม่กำหนดผังบัญชีในหมวดที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ให้ครบถ้วนเนื่องจากเป็นความต้องการของทางวัด อย่างไรก็ตาม วัดสามารถเพิ่มเติมผังบัญชีได้ตามความต้องการในอนาคตได้โดยศึกษาจากคู่มือการใช้งานที่จัดเตรียมไว้ให้แล้ว นอกจากนี้ รูปแบบของระบบบัญชีและชื่อของบัญชีต่าง ๆ ได้อ้างอิงมาจากมาตรฐานที่กำหนดโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งทุกวัดได้คุ้นเคยกับรูปแบบดังกล่าวแล้ว

การจัดทำบัญชีวัดในประเทศไทย ควรมีการศึกษาคุณสมบัติที่เหมาะสมของผู้มีหน้าที่ในการจัดทำบัญชีให้กับวัดตามบริบทและขนาดของวัด เนื่องจากปัจจุบันการจัดทำบัญชีตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2511) ออกความตามในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ข้อ 6 กำหนดไว้ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งผู้ทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้

เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง รวมถึงการจัดทำรายงานทรัพย์สินของวัดให้ครบถ้วน ดังนั้น ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงคุณสมบัติของผู้ทำบัญชี และระบบบัญชีที่เหมาะสมโดยยกตามขนาดและบริบทของวัดต่อไป

เขียรชัย เสาสามา และปวีณา กองจันทร์ (2563) ได้เสนอให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแต่งตั้งเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยดูแลและแนะนำการจัดทำบัญชีให้กับวัดขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมว่านอกจากการเข้ามาช่วยดูแลและแนะนำการจัดทำบัญชีแล้ว หากสำนักงานพระพุทธศาสนากำหนดให้มีการตรวจสอบบัญชีจากบุคคลภายนอกพร้อมด้วยจะช่วยลดปัญหาในการทุจริตได้หรือไม่

บัญชี	หมวด	รหัส
เงินสด	สินทรัพย์หมุนเวียน	101
1. บัญชีวัดเหล่าอาภรณ์	สินทรัพย์หมุนเวียน	102
2. บัญชีทุนการศึกษา	สินทรัพย์หมุนเวียน	103
3. บัญชีช่วยเหลือผู้ป่วย	สินทรัพย์หมุนเวียน	104
4. บัญชีเตาเผาศพ	สินทรัพย์หมุนเวียน	105
อาคาร	สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	111
อุปกรณ์	สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	112
เงินยืมเจ้าอาวาส	หนี้สินหมุนเวียน	201
รายรับสูงกว่ารายจ่าย	รายรับสุทธิ	301
เงินบริจาคทั่วไป	รายรับ	401
เงินบริจาคเพื่อทุนการศึกษา	รายรับ	402
เงินบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วย	รายรับ	403
เงินบริจาคเพื่อสร้างเตาเผาศพ	รายรับ	404
เงินได้จากงานบุญประเพณี/ผ้าป่า กฐิน	รายรับ	405
รายได้จากการสนับสนุนของภาครัฐ	รายรับ	406
รายได้จากงานฌาปนกิจ	รายรับ	407
รายได้จากการจำหน่ายของ	รายรับ	408
รายได้ดอกเบี้ย/เงินปันผล	รายรับ	409
รายได้เงินวันพระ	รายรับ	410
รายได้เบ็ดเตล็ด/อื่นๆ	รายรับ	411
ค่าจ้างคนงาน	รายจ่าย	501
ค่าสาธารณูปโภค (ค่าน้ำ-ค่าไฟฯ)	รายจ่าย	502
ค่ากิจกรรมเยาวชน	รายจ่าย	503
ค่าซ่อมบำรุง	รายจ่าย	504
ค่าเดินทางและที่พัก	รายจ่าย	505
ค่าน้ำมัน/ยานพาหนะ	รายจ่าย	506
ค่าถวายพระ/บริจาคที่อื่นๆ	รายจ่าย	507
ค่าใช้จ่ายงานโรงครัว	รายจ่าย	508
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่นๆ	รายจ่าย	509
ค่าทุนการศึกษา	รายจ่าย	521
ค่าช่วยเหลือผู้ป่วย	รายจ่าย	522
ค่าเตาเผาศพ	รายจ่าย	523

ภาพประกอบที่ 2 ผังบัญชี

ลำดับ	รายการ-รับ			รายการ-จ่าย		
	ประเภท	บัญชี	หมวด	ประเภท	บัญชี	หมวด
1	01.ทำงานศาสนา	เงินบริจาคทั่วไป	รายรับ	01.ค่าตอบแทน	ค่าจ้างคนงาน	รายจ่าย
2	02.ทุนการศึกษา	เงินบริจาคเพื่อทุนการศึกษา	รายรับ	02.ค่าไฟฟ้า-ประปา	ค่าสาธารณูปโภค (ค่าน้ำ-ค่าไฟฟ้า)	รายจ่าย
3	03.ช่วยเหลือผู้ป่วย	เงินบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วย	รายรับ	03.ค่ากิจกรรมเยาวชน	ค่ากิจกรรมเยาวชน	รายจ่าย
4	04.เดาเนาศพ	เงินบริจาคเพื่อสร้างเดาเนาศพ	รายรับ	04.ค่างานโรงครัว	ค่าใช้จ่ายงานโรงครัว	รายจ่าย
5	05.เจ้าหน้าที่ของ	รายได้จากการจำหน่ายของ	รายรับ	05.ค่าทุนการศึกษา	ค่าทุนการศึกษา	รายจ่าย
6	06.งานโรงครัว	รายได้เบ็ดเตล็ด/อื่นๆ	รายรับ	06.ค่าเดินทางและที่พัก	ค่าเดินทางและที่พัก	รายจ่าย
7	07.งานบุญประเพณี/ผ้าป่า กฐิน	เงินได้จากงานบุญประเพณี/ผ้าป่า กฐิน	รายรับ	07.ค่าซ่อมบำรุง	ค่าซ่อมบำรุง	รายจ่าย
8	08.ดอกเบียร์/ปันผล	รายได้ดอกเบี้ย/เงินปันผล	รายรับ	08.ค่าอาหารเครื่องดื่มถวายพระ	ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่น ๆ	รายจ่าย
9	09.เงินวันพระ	รายได้เงินวันพระ	รายรับ	09.ค่ายาและเวชภัณฑ์	ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่น ๆ	รายจ่าย
10	10.เงินยืมจากเจ้าอาวาส	เงินยืมเจ้าอาวาส	หนี้สินหมุนเวียน	10.ค่าซื้อของทั่วไป	ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่น ๆ	รายจ่าย
11				11.ค่าถวายพระ/บริจาคที่อื่นๆ	ค่าถวายพระ/บริจาคที่อื่นๆ	รายจ่าย
12				12.ค่าช่วยเหลือผู้ป่วย	ค่าช่วยเหลือผู้ป่วย	รายจ่าย
13				13.สาธารณสงเคราะห์	ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่น ๆ	รายจ่าย
14				14.ค่าก่อสร้าง	ค่าก่อสร้าง	รายจ่าย
15				15.ซื้อทรัพย์สิน	ค่าครุภัณฑ์	รายจ่าย
16				16.จ่ายคืนเงินเจ้าอาวาส	เงินยืมเจ้าอาวาส	หนี้สินหมุนเวียน
17				17.ค่าธรรมเนียมธนาคาร	ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่น ๆ	รายจ่าย
18						
19						
20						

ภาพประกอบที่ 3 ผังบัญชี แยกหมวดหมู่รายรับ – รายจ่าย

บันทึกข้อมูล (ในช่องสีขาว)						รายการเงินคงและเทียบเท่าเงินสด คงเหลือ					
วัน	เดือน	รายการ	เงินสดหรือบัญชี	ประเภท	จำนวน	คงเหลือ	เงินสด	1.บัญชีเงินฝากหลัก	2.บัญชีทุนการศึกษา	3.บัญชีช่วยเหลือผู้ป่วย	4.บัญชีเดาเนาศพ
1	ม.ค.				ยอดคงมา	158,000	10,000	100,000	8,000	30,000	10,000
1	ม.ค.	รับ	เงินสด	01.ทำงานศาสนา	20,000.00	178,000	30,000	100,000	8,000	30,000	10,000
3	ม.ค.	รับ	เงินสด	02.ทุนการศึกษา	10,000.00	188,000	40,000	100,000	8,000	30,000	10,000
5	ม.ค.	รับ	เงินสด	03.ช่วยเหลือผู้ป่วย	3,000.00	191,000	43,000	100,000	8,000	30,000	10,000
7	ม.ค.	จ่าย	เงินสด	01.ค่าซ่อมแซม	2,000.00	189,000	41,000	100,000	8,000	30,000	10,000
9	ม.ค.	จ่าย	เงินสด	10.ค่าซื้อของทั่วไป	1,400.00	187,600	39,600	100,000	8,000	30,000	10,000
11	ม.ค.	ฝาก	บัญชีทุนการศึกษา		10,000.00	187,600	29,600	100,000	18,000	30,000	10,000
11	ม.ค.	ฝาก	3บัญชีช่วยเหลือผู้ป่วย		3,000.00	187,600	26,600	100,000	18,000	33,000	10,000
11	ม.ค.	ฝาก	1บัญชีเงินฝากหลัก		15,000.00	187,600	11,600	115,000	18,000	33,000	10,000
11	ม.ค.	รับ	1บัญชีเงินฝากหลัก	01.ทำงานศาสนา	7,777.00	195,377	11,600	122,777	18,000	33,000	10,000
11	ม.ค.	รับ	2บัญชีทุนการศึกษา	02.ทุนการศึกษา	3,330.00	198,707	11,600	122,777	21,330	33,000	10,000
11	ม.ค.	รับ	3บัญชีช่วยเหลือผู้ป่วย	03.ช่วยเหลือผู้ป่วย	4,040.00	202,747	11,600	122,777	21,330	37,040	10,000
11	ม.ค.	จ่าย	เงินสด	03.ค่ากิจกรรมเยาวชน	3,000.00	199,747	8,600	122,777	21,330	37,040	10,000

ภาพประกอบที่ 4 ข้อมูลการบันทึกบัญชี รายรับ - รายจ่าย และยอดคงเหลือ

		วัด.....												
		สรุปรายรับ-รายจ่ายรายเดือน ประจำปี พ.ศ. 2566												
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
รายรับ	01.ทำงานศาสนา	33,640	189,202	90,772	83,709	18,336	44,530	97,730	60,865	37,570	30,784	-	-	687,139
	02.ทุนการศึกษา	52,500	2,000	2,000	32,000	44,101	4,000	6,200	8,100	29,750	2,000	-	-	182,651
	03.ช่วยเหลือผู้ป่วย	48	-	1,000	4,347	1,000	2,255	745	1,500	1,200	-	-	-	12,095
	04.เดนาศพ	-	800	-	-	-	2	98	-	5,300	3,109	-	-	9,309
	05.จำหน่ายของ	-	-	725	500	-	-	-	1,000	-	-	-	-	2,225
	06.งานโรงครัว	15,055	-	-	-	-	3,800	-	-	-	-	-	-	18,855
	07.งานบุญประเพณี/ผ้าป่า กฐิน	26,270	-	-	23,500	-	-	-	-	4,000	-	-	-	53,770
	08.ดอกเบี้ยรับ/ปันผล	14,602	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14,602
	09.เงินวันพระ	1,949	2,011	3,977	2,104	1,800	1,947	1,000	1,100	500	-	-	-	16,388
	10.เงินยืมจากเจ้าอาวาส	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมรายรับ		144,064	194,013	98,474	146,160	65,237	56,534	105,773	72,565	78,320	35,893	-	-	997,034
รายจ่าย	01.ค่าตอบแทน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	02.ค่าไฟฟ้า-ประปา	4,358	1,614	438	604	243	197	316	225	446	-	-	-	8,442
	03.ค่ากิจกรรมยวชน	1,300	6,654	7,000	3,237	3,906	1,400	3,700	6,000	7,500	2,000	-	-	42,697
	04.ค่างานโรงครัว	23,358	20,397	10,200	3,000	999	6,800	-	-	5,512	-	-	-	70,266
	05.ค่าทุนการศึกษา	15,000	2,000	23,900	11,000	61,000	3,000	1,000	10,400	4,000	1,000	-	-	132,300
	06.ค่าเดินทางและที่พัก	4,519	3,920	7,016	4,317	9,981	4,981	3,500	6,367	13,402	3,235	-	-	61,238
	07.ค่าซ่อมบำรุง	1,481	2,900	7,094	-	1,300	4,000	-	333	14,700	10,600	-	-	42,408
	08.ค่าอาหารเครื่องดื่มถวายพระ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	09.ค่ายและเวชภัณฑ์	-	965	-	-	-	-	456	-	-	-	-	-	1,421
	10.ค่าเชื้อเพลิงทั่วไป	1,000	27,218	14,472	11,502	500	1,000	401	-	6,760	4,593	-	-	67,446
	11.ค่าถวายพระ/บริจาคที่อื่นๆ	9,500	2,000	53,000	23,500	-	4,000	2,400	2,000	6,000	-	-	-	102,400
	12.ค่าช่วยเหลือผู้ป่วย	1,000	8,000	2,000	-	4,000	3,000	1,000	1,000	6,000	-	-	-	28,000
	13.สาธารณสงเคราะห์	-	-	-	-	-	-	25,000	25,500	-	-	-	-	50,500
	14.ค่าก่อสร้าง	-	2,800	117,354	96,000	2,307	3,155	125,000	-	-	19,465	-	-	366,081
	15.ซื้อทรัพย์สิน	11,500	18,546	-	-	-	-	-	21,740	-	-	-	-	51,786
	16.จ่ายคืนเงินเจ้าอาวาส	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	17.ค่าธรรมเนียมธนาคาร	-	-	-	-	-	-	50	-	-	-	-	-	50
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
รวมรายจ่าย		73,016	97,014	242,474	153,160	84,236	31,533	164,823	73,565	64,320	40,893	-	-	1,025,035
รายรับสูงกว่ารายจ่าย		71,049	97,000	(144,000)	(7,000)	(18,999)	25,001	(59,050)	(1,000)	14,000	(5,000)	-	-	(28,001)

ภาพประกอบที่ 5 สรุปรายรับ – รายจ่ายรายเดือน ประจำปี

วัด.....													
สรุปฐานะทางการเงินรายเดือน ประจำปี 2566													
	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
	2565	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566	2566
สินทรัพย์													
สินทรัพย์หมุนเวียน													
เงินสด	(4,605)	(35,182)	137,521	4,584	12,903	(665)	9,149	(3,208)	3,786	6,491	923	923	923
บัญชีเงินฝากธนาคาร	169,605	271,231	195,527	184,464	169,145	163,714	178,901	132,208	124,214	135,508	136,076	136,076	136,076
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	165,000	236,049	333,048	189,048	182,048	163,049	188,050	129,000	127,999	141,999	136,999	136,999	136,999
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน													
อาคาร	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
อุปกรณ์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมสินทรัพย์	165,000	236,049	333,048	189,048	182,048	163,049	188,050	129,000	127,999	141,999	136,999	136,999	136,999
หนี้สินและรายได้สุทธิ													
หนี้สินหมุนเวียน													
เงินยืมเจ้าอาวาส	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมหนี้สินหมุนเวียน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
หนี้สินไม่หมุนเวียน													
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมหนี้สิน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รายรับสุทธิ													
รายรับสุทธิ - ยกมา (ต้นปี)		165,000	165,000	165,000	165,000	165,000	165,000	165,000	165,000	165,000	165,000	165,000	165,000
รายรับสูงกว่ารายจ่าย		71,049	168,048	24,048	17,048	(1,951)	23,050	(36,000)	(37,001)	(23,001)	(28,001)	(28,001)	(28,001)
รายรับสุทธิยกไป	165,000	236,049	333,048	189,048	182,048	163,049	188,050	129,000	127,999	141,999	136,999	136,999	136,999
รวมหนี้สินและรายได้สุทธิ	165,000	236,049	333,048	189,048	182,048	163,049	188,050	129,000	127,999	141,999	136,999	136,999	136,999

ภาพประกอบที่ 6 สรุปฐานะทางการเงินรายเดือน ประจำปี

วัด.....		
งบแสดงฐานะทางการเงิน		
ณ สิ้นเดือน สิงหาคม 2566		
	ธันวาคม 2565	สิงหาคม 2566
สินทรัพย์		
สินทรัพย์หมุนเวียน		
เงินสด	(4,605)	3,786
บัญชีเงินฝากธนาคาร	169,605	124,214
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	165,000	127,999
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน		
อาคาร	-	-
ครุภัณฑ์	-	-
รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	-	-
รวมสินทรัพย์	165,000	127,999
หนี้สินและรายได้สุทธิ		
หนี้สินหมุนเวียน		
เงินยืมเจ้าอาวาส	-	-
รวมหนี้สินหมุนเวียน	-	-
หนี้สินไม่หมุนเวียน		
รวมหนี้สินไม่หมุนเวียน	-	-
รวมหนี้สิน	-	-
รายได้สุทธิ		
รายได้สุทธิ - ยกมา (ต้นปี)		165,000
รายได้สูงกว่ารายจ่าย		(37,001)
รายได้สุทธิ-ยกไป	165,000	127,999
รวมหนี้สินและรายได้สุทธิ	165,000	127,999

ภาพประกอบที่ 7 งบแสดงฐานะทางการเงิน ณ วันสิ้นงวด

วัด.....	
งบรายรับรายจ่าย	
สำหรับงวดตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2566 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2566	
	บาท
รายรับ	
เงินบริจาคทั่วไป	313,614
เงินบริจาคเพื่อทุนการศึกษา	56,500
เงินบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วย	1,048
เงินบริจาคเพื่อสร้างเตาเผาศพ	800
รายได้จากการจำหน่ายของ	725
รายได้เบ็ดเตล็ด/อื่นๆ	15,055
เงินได้จากงานบุญประเพณี/ผ้าป่า กฐิน	26,270
รายได้ดอกเบี้ย/เงินปันผล	14,602
รายได้เงินวันพระ	7,937
เงินยืมเจ้าอาวาส	-
รวมรายรับ	436,551
รายจ่าย	
ค่าจ้างคนงาน	-
ค่าสาธารณูปโภค (ค่าน้ำ-ค่าไฟฟ้า)	6,409
ค่ากิจกรรมเยาวชน	14,954
ค่าใช้จ่ายงานโรงครัว	53,955
ค่าทุนการศึกษา	40,900
ค่าเดินทางและที่พัก	15,455
ค่าซ่อมบำรุง	11,475
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่น ๆ	43,655
ค่าถวายพระ/บริจาคนที่อื่นๆ	64,500
ค่าช่วยเหลือผู้ป่วย	11,000
ค่าก่อสร้าง	120,154
ค่าครุภัณฑ์	30,046
เงินยืมเจ้าอาวาส	-
ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/อื่น ๆ	-
รวมรายจ่าย	412,503
รายรับสูงกว่ารายจ่าย	24,048

ภาพประกอบที่ 8 งบรายรับรายจ่าย สำหรับงวด 3 เดือน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25. (2564). *คู่มือการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัด*. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ณดา จันทรสม. (2561). การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย: ความสอดคล้องตามหลักธรรมาภิบาล ทิศทางการบริหารเงินวัด ทรัพย์สินพระศาสนาในช่วงกระแสเปลี่ยนแปลง. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 787–798.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวัด. (2552). *พุทธศาสนา สาระและพัฒนาการ*. สามีคส์สาส์น.
- รัชฎ์ลักษณ์ ลีลาตระกูล. (2556). *การศึกษาวิธีปฏิบัติและปัญหาในการจัดทำบัญชีของวัดไทยในอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- เธียรชัย เสาสามา และปวีณา กองจันทร์. (2563). การวิเคราะห์กระบวนการจัดทำบัญชีและการควบคุมภายในด้านบัญชีของวัดในจังหวัดอุดรธานี ตามคู่มือไวยาวัจกร. *Journal of Modern Learning Development*, 5(1), 159–179.
- พีรณัฐ ยาทิพย์ และกรรณิการ์ จะกอ. (2554). *การจัดทำบัญชีของพระอารามหลวงในเขตพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร*. วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล. (2565). *โครงการบริหารวัดในพระพุทธศาสนาตามหลักธรรมาภิบาล*. มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2560, 2 กุมภาพันธ์). *เปิดวิจัยพบเงินสะพัดวัดกว่าแสนล้าน ทำบัญชีมาตรฐานวัดใครวัดมัน*. ประชาไท. <https://prachatai.com/journal/2017/02/70194>
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น. (2561). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2561*. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2559). *การตั้งวัด*. <https://nns.onab.go.th/th/file/get/file/20210610c9790b5e7c923209820c0edb2906c560112953.pdf>
- สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560a). *คู่มือไวยาวัจกร*. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560b). *แนวทางการจัดทำบัญชีตามระบบบัญชีมาตรฐานสำหรับวัด (สำหรับวัดนาร่อง)*. <https://ecp.onab.go.th/th/file/get/file/20220112d082b815cd28728490cdccca2096974d105702.pdf>
- สำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). *ประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เรื่อง การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. <https://onab.go.th/th/file/get/file/202104103b77e34b055a3343a36aa0d580456c68101131.PDF>
- สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนา. (2558). *มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2558*. <https://ssk.onab.go.th/th/file/get/file/202206212b4aaeaea37de784ac4a59c0fc23734a111126>
- สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนา. (2564). *คู่มือการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัด*. <https://ssc.onab.go.th/th/ebook/category/detail/id/1/lid/222>

- อำนาจ รัตนสุวรรณ และอรุณพล ตริตานนท์. (2556). *การบัญชีขั้นต้น ฉบับอ่านเข้าใจง่าย*. ศูนย์หนังสือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกพล บันลือ. (2560, 20 มิถุนายน). *ก่อนศรัทธาจะจางหาย ทำไมวัดควรเปิดเผยบัญชีรายรับ – รายจ่าย?*. The Standard. <https://thestandard.co/news-thailand-temple-should-public-incomes-and-expenses/>